

על כן עלמות אהבוך

לְרִיחַ שְׁמַיִךְ טוֹבִים שְׁמֵן תִּירֵק שְׁמֶךְ עַל כֵּן עֲלֹמֹת אֶהְבוּךְ: (שיר השירים פרק א פסוק ג).

כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וְעַד הוּא יִנְהַגֵנוּ עַל מוֹת: (תהלים פרק מח פסוק טו, חתימת שיר של יום שני).¹

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מס' דשירה פרשה ג ד"ה זה אלי

"זה אלי ואנוהו" ... ר' עקיבא אומר: אדבר בנאותיו ובשבחו של מי שאמר והיה העולם בפני כל אומות העולם.² שהרי אומות העולם שואלין את ישראל לומר: "מה דודך מדוד שככה השבעתנו" (שיר השירים ה ט), שכך אתם מתים עליו, וכך אתם נהרגין עליו, שנאמר: "על כן עלמות אהבוך" (שם א ג) - אהבוך עד מות, וכתוב: "כי עליך הורגנו כל היום" (תהלים מד כג).³ הרי אתם נאים הרי אתם גיבורים, בואו והתערבו עמנו. וישראל אומרים להם לאומות העולם: מכירין אתם אותנו? נאמר לכם מקצת שבחו: "דודי צח ואדום דגול מרבבה" (שיר השירים ה י). כיון ששומעין שכך שבחו, אומרים לישראל: נלכה עמכם, שנאמר: "אנה הולך דודך היפה בנשים אנה פנה דודך ונבקשנו עמך". וישראל אומרים להם: אין לכם חלק בו, אלא: "דודי לי ואני לו" (שיר השירים ב טז), "אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים" (שם ו ג).⁴

שיר השירים רבה פרשה ז סימן ב

"שובי שובי השולמית ונחזה בך" - אומות העולם אומרות לישראל: עד מתי אתם מתים על אלהיכם ומשלמין לו?⁵ זהו שכתוב: "על כן עלמות אהבוך". ועד מתי אתם נהרגין עליו? כדכתוב: "כי עליך הורגנו כל היום" (תהלים מד כג). ועד מתי אתם גומלין טובות עליו ולו לעצמו, והוא גומל לכם רעות? בואו לכם אצלנו ואנו ממנים אתכם דוכסין אפרכין ואיסטרטיליטין. "ונחזה בך" - ואתון תהון מחזיתיה דעלמא, זהו שכתוב (שמות יח) ואתה תחזה מכל העם.⁶ וישראל משיבין להם: "מה תחזו בשולמית - כמחולת המחנים"?⁷ שמעתם מימיכם

¹ מה עניין פסוקים אלה לפרשת שמייני? במרכז פרשת שמייני עומד סיפור מותם של נדב ואביהו שלכאורה הבדלי שמים וארץ בינו ובין שירת שיר השירים. אך המדרשים (ויקרא רבה בראשם), מוצאים בפסוקים משיר השירים ומתהלים: "עלמות אהבוך", "הוא ינהגנו על מות" - כר טוב לדרוש במוטיב העלומים: על מות, עלמות, כולל משחקי מילים ותקווה לעתיד בו העלומים יהיו לעולם אלומים (מלשון כח) ועל מות יהיה אל מוות. דרישת פסוקים מהכתובים, כולל שיר השירים, היא דבר שכיח במדרש, אך מקבלת, בסדר הקריאות בתורה ובכתובים של לוח השנה שלנו, משמעות נוספת שהרי בכל השנים הרגילות, פרשת שמייני, בה אנו קוראים: "בקרובי אקדש" היא השבת הראשונה שלאחר חג הפסח, השבת העוקבת את שבת המועד פסח, בה אנו קוראים: "על כן עלמות אהבוך". ובימינו אנו מתחברות דרשות האלה ליום השואה שחל תמיד בסמוך לפרשת שמייני ויום הזיכרון לחללי מערכות ישראל שחל בשבוע שאחרי.

² דרשות חכמים רבות נאמרו על "זה אלי ואנוהו" - על המראה הנשגב בו "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו יחזקאל וישעיהו הנביאים" ובו עוללים שמטו שדי אימותיהם והצביעו על המלך: "ולא הוצרך אחד מהם לשאול איזה הוא המלך". ראה דברינו [ז](#) [אלי ואנוהו](#) בשבת שירה פרשת בשלח. אך רבי עקיבא שהכריז "כל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים" (מסכת ידים פרק ג משנה ה, שיר השירים רבה א יא), הולך כאן בכיוון שונה לגמרי.

³ ראה פירוש רד"ק על הפסוק בתהלים מח טו: "הוא ינהגנו על מות, כמו: עד מות. כלומר, עד מותנו ינהגנו בזה הכבוד. ויש לפרש כמו מלה אחת עלמות, מענין עלם ועלמה, ופירושו, כעלמות, חסר כ"ף הרמיון, כמו (משלי יז, כב): לב שמח ייטב גהה. ועניינו, ינהגנו כימי עלומנו. כלומר, כמו שנהגנו מקדם כשבחר בנו ולקחנו לחלק".

⁴ בא ר' עקיבא ודורש את "זה אלי ואנוהו" על מוטיב קידוש השם והשמד ורבי עם ישראל עם הקמים עליו להשמידו בגוף ולשמדו ברוח, בניגוד לפסוקי התורה: "שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת". אלופי אדם אולי נבהלו קצת בתחילה, אבל הם מתעשתים מהר ומציעים לעם ישראל להצטרף אליהם. ראה מקבילה של מדרש זה בספרי דברים פסקא שמג: "ואתא מרבבות קדש. מלך בשר ודם יושב בתוך פלטיא שלו, יש בה בני אדם נאים ממנו בני אדם משובחים ממנו בני אדם גבורים ממנו. אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא ואתא מרבבות קדש - אות הוא בתוך רבבות קודש. וכשנגלה על הים מיד הכירוהו שנאמר: זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארומנו. כך היו אומות העולם שואלים את ישראל ואומרים להם: מה דודך מדוד שכך אתם מומתים עליו? כענין שנאמר: על כן עלמות אהבוך ואומר: כי עליך הורגנו כל היום. כולכם נאים כולכם גבורים בואו ונתערבה יחד. וישראל אומרים: נאמר לכם מקצת שבחו ואתם מכירים אותנו: דודי צח ואדום, ראשו כתם פז, עיניו כיונים על אפיקי מים, לחייו כערוגת הבשם, ידיו גלילי זהב, שוקיו עמודי שש, חכו ממתקים וכולו ממתקים. כיון ששמעו אומות העולם נאותו ושבחו של הקב"ה אמרו להם: נבא עמכם שנאמר: אנה הלך דודך היפה בנשים אנה פנה דודך ונבקשנו עמך. מה ישראל אומרים להם? אין להם חלק בו, אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים". ושוב מתקשרים הדברים עם לוח השנה במעבר החד משביעי של פסח - מעמד שירת הים - אל יום השואה ויום הזיכרון.

⁵ מתמסרים לו, משלמים בנפשותיכם, "בכל לבבך ובכל נפשך".

⁶ הוכחה מהפסוק במינוי השופטים בפרשת יתרו שהמילה "תחזה" היא תפקיד חשוב.

⁷ ביד האחת, אומות העולם גוזרים גזירות שמד ומדכאים את עם ישראל, וביד השנייה הם מציעים פיתויים. בואו תצטרפו אלינו ותהיו חשובים ונכבדים: מחזיתא דעלמא, חזית העולם (החברה). כולם יחזו בכם. לא ישנאו אתכם יותר. ועל זה ישראל משיבים: מה יחזו בנו? מה יראו בנו? שאנו חלים במחולות זרים? כמחולות מעשה העגל שנפקדים עלינו בכל דור ומסמלים את העבודה הזרה במלוא כיעורה (השווה מחולות העגל שמות לב עם מחולות שירת הים שמות טו).

אברהם יצחק ויעקב עבדו עבודת כוכבים שיעבדו בניהם אחריהם? ולא אבותינו עבדו עבודת כוכבים ולא אנו נעבוד עבודת כוכבים אחריהם...⁸

שיר השירים רבה פרשה א (סימן ג וילנא, סימן כג דונסקי)

"על כן עלמות אהבוך" - על שהעלמת מהם יום המיתה ויום הנחמה, אהבוך.⁹

"על כן עלמות אהבוך" - בעלמות ובזריזות.

"על כן עלמות אהבוך" - אלו בעלי תשובה.

"על כן עלמות אהבוך" - זו כת השלישית, שנאמר: "וְהִבְאֵתִי אֶת הַשְּׁלִישִׁית בְּאֵשׁ וַיִּצְרְפֹתֶיךָ כַּצֶּרֶף אֶת הַכֶּסֶף וַיְבַחֲנֶתֶיךָ כַּבַּחֲן אֶת הַזָּהָב הוּא יִקְרָא בְשֵׁמִי וַאֲנִי אֶעֱנֶה אֹתוֹ אֶמְרֶתִי עִמִּי הוּא וְהוּא יֹאמֶר ה' אֱלֹהֵי" (זכריה יג ט).¹⁰

"על כן עלמות אהבוך" - אלו הגרים,¹¹

"על כן עלמות אהבוך" - זה דורו של שמד שנאמר (תהלים מד) כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה...¹²

ויקרא רבה פרשה יא סימן ט

רבי ברכיה ורבי חלבו ועולא מְבִיחָה¹³ ורבי אלעזר בשם רבי חנינא: עתיד הקב"ה להיות ראש חוֹלָה¹⁴ לצדיקים לעתיד לבא. זהו שכתוב: "שיתו לבכם לחילה" (תהלים מח יד) - לחוֹלָה. והם חלים לפניו בְּעֵלְמוֹת ומראים עליו כאילו באצבע ואומרים: "כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וְעוֹלָם הוּא וְנִהְיֶנּוּ עַל מוֹת" (שם טו) - בְּעֵלְמוֹת, בזריזות.¹⁵ "עלמות" - כאותן עלמות. כמו שאתה אומר: "בתוך עלמות תופפות" (תהלים סח כו). "על מות" - תרגם עקילס: אֶתְנָסִיָּאָה; עולם שאין בו מות.¹⁶

⁸ הפער בין עם ישראל ואומות העולם הוא דיכוטומי ובלתי ניתן לגישור. עד כדי מסירות נפש טוטלית ובלתי מתפשרת. מסירות בלב ונפש ומסירות הנפש. ומי ראש ובנין אב לכל זה? אברהם אבינו שקם ועזב את ארצו, מולדתו ובית אביו. ראה בראשית רבה מב ח: "אברהם העברי - רבי יהודה אומר כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד". ואנחנו, בני אברהם יצחק ויעקב אנחנו, אז איך נעבור לצד השני?

⁹ ראה מסכת פסחים דף נד עמוד ב: "תנו רבנן: שבעה דברים מכוסים מבני אדם, אלו הן: יום המיתה, ויום הנחמה, ועומק הדין, ואין אדם יודע מה בלבו של חברו, ואין אדם יודע במה משתכר, ומלכות בית דוד מתי תחזור, ומלכות חייבת מתי תכלה".

¹⁰ פסוק זה מספר זכריה משמש בסיס לקידוש השם ולניסיונות הגדולים שיהיו בחבלי משיח. ראה רש"י על הפסוק שם שמפרש על אותו על "הגרים מהעכו"ם בצרות חבלו של משיח ובמלחמות גוג ומגוג עם ישראל ומשם יבחנו כי גרי אמת הם". ואחרים כאלשיך ומלב"ם מפרשים על עם ישראל. כך או כך, "הכת השלישית" הפכה לעניין של סוד ומיסטיקה, ראה למשל דברי רבי יוחנן על תלמידיו שעסקו במעשה מרכבה בגמרא חגיגה יד ע"ב (ירושלמי חגיגה ב א): "אשריכם ואשרי יולדתכם, אשרי עיני שכן ראו. ואף אני ואתם בחלומי מסובין היינו על הר סיני, ונתנה עלינו בת קול מן השמים: עלו לכאן, עלו לכאן! טרקלין גדולים ומצעות נאות מוצעות לכם, אתם ותלמידים ותלמידי תלמידים מזומנים לכת שלישית". אבל כאן, בהקשר לקידוש השם ולצרות של ימי חבלי משיח. ונראה שכן גם באוצר מדרשים (אייזנשטיין) הלל: "הכת השלישית אומרת לפני ה': רבש"ע, אין אנו מבקשים שיהיו פנינו מאירות כגון אלו, אלא שנמלט נפשנו, לכך נאמר: אנה ה' מלטה נפשי". והדברים קשורים גם לאמירת ההלל בשחיטת קרבן פסח ולמשנה שהכת השלישית הגיעה עד הפסוק בתהלים קטז א: "אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנֵי" (פסחים פרק ה משנה ז ובתלמודים).

¹¹ ראה תנחומא פרשת יתרו סימן ג: "על כן עלמות אהבוך, אלו א"ה שהן באין ומתגייירין, ומי הוא זה יתרו בשעה ששמע כמה נסים נעשו לישראל בא ונתגיייר". ראה דברינו [כולנו גרים](#) בחג השבועות.

¹² סמיכות הגרים לדור השמד איננה מקרית כפי שכבר ראינו ברש"י בהערה 10. כנגד הקריאה של האומות לעם ישראל להצטרף אליהם ובכך בעצם לוותר על מהותו, עומדת התנועה ההפוכה של גויים שבאים להצטרף לעם ישראל. בסימן כב הסמוך מפתח שיר השירים רבה מוטיב זה ומציג את אחד המדרשים החיוביים והאוהדים ביותר את רעיון הגירות שאינו רק מביא לחיזוקו של עם ישראל וגידולו הפיסי (ובכך גם חשוף פחות ללחצי אומות העולם), אלא גם ובעיקר להכרה בעליונותו הרוחנית. ומי ראש ובית אב למגמה הפוכה זו? שוב אברהם, אב כל הגרים. ראה סימן ב או כב שם בהרחבה: "ר' יוחנן פתר קרייא באברהם אבינו בשעה שאמר לו הקב"ה לך לך מארצך וממולדתך ... ואעשך לגוי גדול, על כן עלמות אהבוך, אמר לו הקב"ה: הא לך עלמות (עולמות) הרבה ... הא למדת שכל המכניס בריה אחת לתוך כנפי השכינה מעלין עליו כאלו הוא בראו ויצרו וריקמו, א"ר ברכיה: אמרו ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע, ממה שאתה מביא אורה לעולם, שמך מתגדל בעולם, ומה היא האורה גאולה, שבשעה שאת מביא לנו אורה הרבה גרים באים ומתגייירים ונוספים עלינו, כגון יתרו ורחב, יתרו שמע ואתא, רחב שמעה ואתיא. א"ר חנינא בשעה שעשה הקב"ה נס לחנניה מישאל ועזריה הרבה גרים נתגייירו, דכתיב (ישעיה כט) כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי, מה כתיב בתריה וידעו תועי רוח בינה". אז אולי הגרות היא שעומדת כנגד דור השמד! ראה דברינו [כולנו גרים](#) בחג השבועות.

¹³ ביריה או בירי שליד צפת.

¹⁴ חולה כמו מחולה, מחול. ראש חולה הוא ראש המחול העומד במרכז מעגל המחול וכולם מחוללים סביבו.

¹⁵ בכח העלומים, כנערים ונערות בשיא כוחם. ראה רש"י על מרים, אחות משה שהלכה לקרוא לאמה במצוות בת פרעה (שמות ב ח): "ותלך העלמה - הלכה בזריזות ועלמות כעלם".

¹⁶ אתנסיאה היא מילה ביוונית שפירושה חיי נצח. כאן הדרשן משחק בעקיפין גם בחילוף אל"ף ועי"ן בעברית בבחינת אל תקרי עלמות אלא אל מות. בן אלמות, או שמא גם מי שהוא מעל למות וכמו שאנו מנחמים: ובלע המות לנצח.

"על מות" - בשני עולמות. ינהגנו בעולם הזה וינהגנו בעולם הבא.¹⁷

ויקרא רבה פרשה ג סימן ז'¹⁸

... וכן הוא אומר: "לריח שמניך טובים שמן תורק שמך" (שיר השירים א, ג) - שכרינו שבאנו ללמוד תורתך, שפכת לנו תורה כשמך המורק מכלי לכלי ואין קולו נשמע. לכך נאמר: "שמך תורק שמך". "על כן עלמות אהבוך" (שם) - ואפילו אומות העולם מכירים בחכמה ובבינה ובדעה ובהשכל מגיעים לגופה של תורתך, היו אוהבים אותך אהבה גמורה. בין כשהוא טוב להם בין כשהוא רע להם. לכך נאמר: "עלמות אהבוך".¹⁹

שבת שלום
מחלקי המים

¹⁷ מדרש זה חותם את פרשה יא של ויקרא רבה הדנה בצרת "ויהי ביום השמיני: כל מקום שנאמר ויהי בימי - צרה. אין הוא מסתפק באהבת עלמות רק בעולם הבא, בו אין יותר מוות, אלא שואף ל"ינהגנו על מות" בשני העולמות.

¹⁸ כבר הארכנו לדון במדרש זה המסביר את ההבדל בין מנחת מחבת, המדמה לימוד שטחי ובין מנחת מרחשת, המדמה לימוד ואדם מעמיק, בדברינו [קרבו מנחה לה'](#) בפרשת ויקרא. כאן ברצוננו להתמקד ב"עלמות אהבוך" ולהראות שגם מדרש זה מעלה את האפשרות שאולי יש גם גישה אחרת ליחסי ישראל והאומות, פשרנית יותר, ולא בעולם הבא, אלא כאן בעולם בן-חלוף זה.

¹⁹ בהמשך המדרש שם, שוב חוזר המוטיב של קידוש השם, אבל כאן דווקא קבלה שלימה של אומות העולם (חסידי אומות העולם?) המייצגים את "עלמות אהבוך", היינו את האומות, העולמות, העולם הרחב שמוכן להכיר ולהוקיר את תורת ישראל וחכמת ישראל. לא נראה שמדובר בהכרח בגרים או מי שמצטרף ממש לעם ישראל, כמו שראינו לעיל, אלא גם כל מי שמכיר בתורת ישראל, לומדה, מכבדה ומתעמק בה. פירוש אוניברסלי זה של "עלמות אהבוך" (אומות העולם שאוהבים את ישראל) עומד בניגוד למדרשי קידוש השם ע"י מיתה ומסירת הנפש שראינו לעיל. קידוש השם בחיים מלאים ורחבים ומתוך השלמה עם אומות העולם ולא בהריגה ועימותים. ראה גם מדרש זוטא - שיר השירים (בובר) פרשה א: "דבר אחר: שמן תורק שמך, אם עשית את התורה שנמשלה לשמן הטוב, שמך הולך עד סוף העולם, האומות אוהבין אותך, על כן עלמות אהבוך".